

Rajojen ja liikkumisen kokemusten jäljillä – Kadonnut kinnas ja muita tarinoita

—

Tuulikki Kurki

K

—

adonnut kinnas ja muita tarinoita on tutkimusta ja taidelähtöisiä menetelmiä yhdistävä hanke, joka tarkastelee rajojen ja liikkumisen kokemuksia sekä uusien naapuruuksien ja dialogin rakentumista esineiden ja esineistä kertomisen kautta. Hanke toimii Karjalan tutkimuslaitoksessa Itä-Suomen yliopistossa ja sitä rahoittaa Koneen Säätiö (ks. www.uef.fi/kadonnut-kinnas).

Hankkeessa tarkastellaan itäisessä Suomessa asuvia, sinne muuttaneiden ja sieltä esimerkiksi muualle Suomeen, Viroon tai Ruotsiin muuttaneiden ihmisten kokemuksia. Tutkimukseen osallistuneet henkilöt ovat kertoneet maantieteellisten, symbolisten tai muiden elämässään merkityksellisiksi kokemiensa rajojen yli mukanaan kuljettamista esineistä sekä esineisiin kytkeytyvistä rajojen ja liikkumisen kokemuksistaan. Aineisto on kerätty pääosin haastattelulla, minkä lisäksi keruukutsuun on saatu kirjoitettuja ja visuaalisin keinoin toteutettuja vastauksia. Hankkeessa keskeistä on ollut pohtia, mitä esineet ja niihin liittyvät kertomukset kertovat rajojen ylittämisen tai ylittämättömyyden kokemuksista sekä rajat ylittävistä naapuruuksista ja dialogista tai kulttuurisen kansalaisuuden ja alueeseen kytkeytymättömien identiteettien rakentumisesta. Esineitä on tarkasteltu materiaalisen kulttuurin tutkimuksen, kielen ja kerronnan tutkimuksen sekä taiteen ja interaktiivisen näyttelyn keinoin. Esineet on siten nähty potentiaalisina välineinä dialogien syntymiselle menneen ja nykyisen, maahan muuttaneiden ja maassa jo asuvien, eri sukupolvien sekä liikkuvien ja paikalleen asettuneiden ihmisten välille. Lähestymistavallaan hanke linkittyy niin sanottuun esineelliseen käänteeseen (Woodward 2001), jota on viime vuosina toteutettu myös liikkuvuuden tutkimuksen piirissä (Povrzanović Frykman & Humbracht 2013; Dudley 2010; Drechsel 2010; De Leon 2013).

Hankkeessa on koko sen toteuttamisen ajan pyritty dialogiin tutkimuksen ja taidelähtöisten menetelmien välillä: dialogia on tavoiteltu aineiston keräämisessä ja analyysissä, teemojen käsittelyssä ja tutkimuksen tulosten julkaisemisessa. Tavoitteena on ollut, että tutkimus ja taide yhdessä avaavat tutkimuskohteeseen sellaisia näkökulmia, joita ne eivät voi yksinään tavoittaa. Yksi näistä näkökulmista nostaa keskiöön kokemuksellisuuden ja affektiivisuuden, jotka ovat olleet esillä myös viimeaikaisessa liikkuvuuden tutkimuksessa ja moniteisessä rajatutkimuksessa (esim. Wolfe & Schimanski 2007; Bærenholdt 2013). Taide voi affektiivisuuden näkökulmaa hyödyntäen tavoittaa sellaista liikkumiseen ja rajojen ylittämiseen kytkeytyvää kokemuksellista tietoa, jota on haasteellista saada näkyviin esimerkiksi arkikielen keinoin haastattelussa. Tällöin taide toimii katalyyttinä prosessille, jossa eri aistien kautta tavoitetaan, tehdään näkyväksi, etäännytetään, tuodaan lähelle, omakohtaistetaan (ks. *Taiteen menetelmät* 2016) sekä pyritään ymmärtämään liikkumiseen ja rajoihin liittyviä kokemuksia ja mielikuvia. Tarkastelemalla näin hahmottuvaa kerronnallista ja ei-kerronnallista tietoa yhdessä on mahdollista löytää syvempi ymmärrys rajojen, niiden ylittämisen ja uusien naapuruuksien rakentumisen kokemuksista.

Taiteen menetelmät ovat olleet hankkeessa näkyvästi esillä myös aineiston keräämisen tavoissa: perinteisempien etnografisten menetelmien lisäksi

aineistoa on kerätty luovan työskentelyn työpajoissa sekä performanssin keinoin (Saarelma 2018-2020). Lisäksi tutkimuksen ja taidelähtöisten menetelmien vuoropuhelu on toteutunut siten, että hankkeen tutkijat ovat käsitelleet tutkimuksen teemoja ja käsitteitä kuvallisen ilmaisun kuten piirrosten, maa-lausten (ns. tutkimustaide, Kurki 2020), sarjakuvan (Korolainen 2020) sekä käsityöinstallaation (Kotona-teos, Tantt 2020) keinoin.

Lähestymistavallaan hanke osallistuu metodiseen ja teoreettiseen keskusteluun siitä, mitä tutkimuksellisia mahdollisuuksia syntyy, kun rajoja ja rajojen ylitysten kokemuksia tarkastellaan materiaalisen kulttuurin tutkimuksen ja narratiivisten analyysimenetelmien avulla sekä tutkimuksen ja taiteellisen työskentelyn keinoja yhdistellen. Esineet, joita ihmiset kuljettavat mukanaan poliittisten, maantieteellisten ja symbolisten rajojen yli, voivat toimia rajojen ja rajojen ylittämisen käsitteellistämisen välineinä. Esine voi toimia myös rajoihin ja rajojen ylittämiseen liittyvän ei-kerronnallisen tiedon käsittelemisen välineenä sen lisäksi, että esineeseen kytkeytyy kerronnallista tietoa. Esine näyttäytyy moniäänisenä instrumenttina, jonka avulla rajoja ja liikkumisen kokemuksia voidaan tarkastella kriittisesti (vrt. Ball 2014).

Kadonnut kinnas ja muita tarinoita -näyttelyn teoksia Pohjois-Karjalan museossa.

Yksi hankkeen keskeisistä tuloksista on ollut interaktiivisen Kadonnut kinnas ja muita tarinoita -näyttelyn toteuttaminen Pohjois-Karjalan museon kanssa kevään 2020 aikana. Näyttelyn keskiössä ovat esineet, joita ihmiset ovat kuljettaneet mukanaan erilaisten rajojen yli, sekä näihin esineisiin liittyvät kertomukset. Näyttelyn kävijä pääsee tutustumaan tarinoihin, esineisiin ja liikkumisen kokemuksiin katselemalla, kuuntelemalla sekä erilaisin interaktiivisin keinoin kuten pelillisten elementtien, kokeilemisen ja itse tekemisen avulla. Tällöin taustalla vaikuttaa muun muassa John Deweyn kokemusfilosofiasta tuttu ajatus siitä, että taiteen vaikuttamisen keinoin on mahdollista ”murtautua arkipäiväisen ajattelun läpi”, ja ”herättää kiinnostusta toisia yksilöitä, ryhmiä ja kulttuureja kohtaan” (Alhainen 2014, 240). Näyttelyssä on myös kyse niin sanotusta toisin julkaisemisesta, josta keskustelemiseen on viime aikoina osallistu-

nut useita tutkimusta ja taiteen menetelmiä yhdistäviä hankkeita (esim. Arts of Belonging; Tumata; Naapurijurttahanke; Inequalities in Motion). Toisin julkaisemisessa on kyse muiden kuin perinteisten akateemisten julkaisukanavien käyttämisestä siihen, että tutkimus ja sen tulokset saadaan suuren yleisön ulottuville lisäten samalla tutkimuksen vaikuttavuutta.

Kirjallisuus

- Alhainen, Kai 2014. *John Dewey'n kokemusfilosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Arts of Belonging -hanke. Kuulumisen kulttuurisuus: kiinnittymisen affektiivisuus ja materiaalisuus (Koneen Säätiö). Vastuullinen johtaja Tuija Saesma. Jyväskylän yliopisto.
- Ball, Susan 2014. On the "Doing" of Visual Research on Borders and Migration: Collaboration between Professional Photographers, Social Scientists and Subjects. *Journal of Borderlands Studies* 29(2), 147–64.
- Bærenholdt, Jørgen 2013. Experiencing Mobility – Mobilizing Experience. Teoksessa *New Mobilities Regimes in Art and Social Sciences*. Toim. Suzanne Wiggall, Gerlinde Vogls & Sven Kesslering. Farnham: Ashgate, 287–98.
- De Leon, Jason 2013. Undocumented Migration, Use Wear, and the Materiality of Habitual Suffering in the Sonoran Desert. *Journal of Material Culture* 18(4), 321–45.
- Drechsel, Benjamin 2010. The Berlin Wall from a Visual Perspective: Comments on the Construction of a Political Media Icon. *Visual Communication* 9(1), 3–24.
- Dudley, Sandra 2010. *Materializing Exile: Material Culture and Embodied Experience among Karenni Refugees in Thailand*. Oxford: Berghahn.
- Inequalities in Motion -hanke (Koneen Säätiö). Vastuullinen johtaja Laura Assmuth. Itä-Suomen yliopisto. (<https://estfinblog.wordpress.com/>)
- Kadonnut kinnas -hanke. Kadonnut kinnas ja muita tarinoita: rajojen ja liikkumisen kokemukset sekä uudet naapuruudet (Koneen Säätiö). Vastuullinen johtaja Tuulikki Kurki. Itä-Suomen yliopisto. www.uef.fi/kadonnut-kinnas.
- Korolainen, Kari 2020. *Marjatta ja ilman Kinna*. Joensuu: Kirjokansi.
- Kurki, Tuulikki 2020. *Tutkimustaide*. Animaatio/video. Kadonnut kinnas ja muita tarinoita -näyttely, Pohjois-Karjalan museo, 6.2.–31.5.2020.
- Naapurijurttahanke (Koneen Säätiö). Vastuullinen johtaja Eeva Puumala. Tampereen yliopisto. <https://research.uta.fi/naapurijurttahanke/>
- Povrzanović Frykman, Maja & Michael Humbracht 2013. Making Palpable Connections: Objects in Migrants' Transnational Lives, *Ethnologia Scandinavica* 43, 47–67.
- Saarelma, Päivi 2018–2020. Päivi Saareman toteuttamat interaktiiviset työpajat ja performanssit aineiston keräämiseksi hankkeessa Kadonnut kinnas ja muita tarinoita: rajojen ja liikkumisen kokemukset sekä uudet naapuruudet (Koneen Säätiö). Itä-Suomen yliopisto.
- Taiteen menetelmät* 2016. *Taiteen menetelmät kehittämisessä ja tutkimuksessa: Esiselvitys*. Toim. Vesa Porokuru & Antti Huntus. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 4/2016.
- Tanttu, Tarja 2020. *Kotona*. Kirjontateos. Kadonnut kinnas ja muita tarinoita -näyttely. Pohjois-Karjalan museo, 6.2.–31.5.2020.
- Tumata-hanke. Tutkiva ja mahdollistava taide -hanke. Vastuullinen johtaja Minni Hirvonen. Able Art Group. (<https://tumatablog.wordpress.com/>)
- Wolfe, Stephen & Johan Schimanski (toim.) 2007. *Border Poetics De-Limited*. Hannover: Wehrhahn.
- Woodward, Ian 2001. Domestic Objects and the Taste Epiphany: A Resource for Consumption Methodology. *Journal of Material Culture* 6(2): 115–36.